

Botsing tussen culturen leidt tot kwaliteitsverlies bij biologische en BD-landbouw.

Kees Over (biologisch-dynamisch veehouder te Medemblik)

Foto: Michiel Wijnbergh

De laatste jaren is er veel aandacht voor de biologische en biologisch-dynamische (BD-) landbouw. In veel kranten verschijnen er artikelen over en ook op tv en radio wordt er regelmatig aandacht aan besteed.

Met name door de dierziektes die de laatste jaren in de veehouderij zijn opgetreden (varkenspest, BSE en mond- en klauwzeer) worden biologische en BD-landbouw door veel maatschappelijke organisaties en door de overheid als aantrekkelijk alternatief gezien voor de gangbare landbouw.

Het aantal biologische boeren stijgt sterk; het aantal BD-boeren blijft stabiel. Het streven van de regering is om in 2010 meer dan 10% biologische en BD-landbouw in Nederland te hebben. Dit wordt ook sterk gestimuleerd door de vele subsidiestromen die naar de biologische en BD-landbouw gaan. Afgelopen voorjaar is een grote reclamecampagne gestart om de BD-landbouw te promoten.

Er is veel aandacht voor de kwantitatieve groei, maar voor de kwaliteit van de biologische en BD-landbouw is veel minder aandacht. Hoe staat het daar nu eigenlijk mee?

Schizofreen?

Als biologisch (dynamische) boer voel ik me de laatste tijd behoorlijk schizofreen. M'n bedrijf krijgt aan de ene kant subsidie van de rijks- en provinciale overheid, alsmede van een grote landelijke bank. Consumenten en politici die op mijn bedrijf komen, gaan tevreden naar huis en vinden dat er meer boeren op deze manier moeten gaan werken. Aan de andere kant noemt de gezondheidsdienst voor dieren in Nederland me een weigeraar (vanwege het niet oormerken van m'n koeien). De zuivelfabriek die biologisch-dynamische melk verwerkt, dreigt met het stopzetten van de afname van de melk van m'n bedrijf (wegens het niet meedoen met

de zgn. KKM (Keten Kwaliteit Melk) normen die vanuit de gangbare landbouw en zuivelindustrie zijn ontwikkeld). De Nederlandse justitie noemt me een overtreder van milieu-regels (wegens het bovengronds uitrijden van gier). De gezondheidsdienst voor dieren noemt me een gewetensbezwaarde (op mijn bedrijf worden de koeien niet geënt tegen koeiegriep).

Kortom word ik werkelijk schizofreen? Nee, gelukkig niet, maar wat is er dan wel aan de hand?

Twee stromingen

In Nederland (en ook in de rest van de Westerse wereld) zijn er op dit moment twee hoofdstromingen in de landbouw.

De eerste met als steekwoorden natuurlijk, menselijk, biodiversiteit, cultuur, historisch besef, ervaringswetenschap. De natuurlijke/menselijke stroming. De tweede met als steekwoorden commercieel,

rendement, normatief, controle, uniform. De commercieel/normatieve stroming. Beide stromingen zijn duidelijk zichtbaar waarbij de commercieel/normatieve stroming de leidende is. De economie en de wetgeving laten zich vooral door deze stroming inspireren. De biologische en BD-landbouw zijn van oorsprong uit de natuurlijk/menselijke stroming afkomstig. De handelaren en verwerkers van biologische en BD-voeding waren van oorsprong ook afkomstig uit deze stroming, maar de laatste jaren zijn deze voor een zeer groot deel opgekocht door de multinationals op voedingsgebied en deze laten zich leiden door de commercieel/normatieve stroming. Deze handelaren en verwerkers zien biologische en BD-voeding vooral als een product dat aan de man/vrouw gebracht moet worden. Ook boeren die nog met één been in de commercieel/normatieve stroming staan, schakelen de laatste jaren om naar biologische en BD-landbouw. We zien dit bijvoorbeeld terug in de melkproductie op biologische en BD-bedrijven. Was het tot eind jaren tachtig 'not done' om koeien meer melk te laten geven dan zo'n 6500 liter per jaar, nu zijn er biologische bedrijven waar de koeien 9500 liter en BD-bedrijven waar ze 8500 liter per jaar geven. Ook het begrip kleinschaligheid/menselijke maat, dat lang verbonden is geweest met de biologische en BD-landbouw, is inmiddels verlaten. Er zijn nu, zowel in de biologische als in de BD-veehouderij bedrijven met meer dan 100 melkkoeien en het eerste, in dit geval BD-bedrijf heeft inmiddels een melkrobot aangeschaft. Ook zien we dat de laatste jaren de knelpunten binnen de biologische en BD-landbouw niet aangepakt worden. Zo gaan de stiertjes die op de rundveehouderij bedrijven geboren worden nog steeds voor meer dan 95% naar de bio-industrie; ramlammers die op melkschappen bedrijven geboren worden gaan na een paar weken op transport naar Spanje voor de slacht en de consumptie. Op biologische en BD-geiten- en schapenbe-

drijven zien we veel ziektes optreden die weer met chemische middelen bestreden worden. Vanuit het dier bekeken passen geiten en schapen niet goed in Nederland. Ze houden van droge gebieden en veel ruimte en zijn beter af in Frankrijk of op de Balkan. Doordat tegenwoordig veel handelaren en verwerkers in handen van multinationals zijn, zien we hier in de omgang met biologische en BD-producten een sociale verarming optreden. Was het bijvoorbeeld tot vorig jaar gebruikelijk dat een kleine veehouder per liter afgeleverde melk net zoveel geld ontving als een grote veehouder, nu zien we dat deze regeling onder druk van de grote zuivelfabrieken is afgeschaft, hoewel de biologische en BD-boeren dit graag zo wilden houden. Nu krijgen grote biologische en BD-boeren per liter melk meer uitbetaald. Dit op dezelfde manier als in de gangbare landbouw. Kleinere biologische en BD-bedrijven komen hierdoor financieel in de knel want hun kostprijs per liter melk is meestal hoger.

Afzwakken normen

Door het oprukken van de commercieel/normatieve stroming binnen de biologische en BD-landbouw vindt er ook een afzwakking plaats van de normen. Door de invloed van het grootwinkelbedrijf is het sinds twee jaar toegestaan om aangezuurde magere melk als karnemelk te verkopen. Tot dan mocht karnemelk alleen afkomstig zijn van de boterbereiding (het karnen). In Duitsland mag alleen de 'echte' karnemelk worden verkocht als Buttermilch, de aangezuurde magere melk heet daar Sauermilch. Ook worden biologische en BD-grondstoffen steeds verder over de aarde verslept. Doordat de ene Nederlandse zuivelfabriek te weinig biologische melk heeft, importeert deze melk uit het oosten van Duitsland, doordat een andere Nederlandse zuivelfabriek teveel biologische melk heeft, exporteert deze de biologische melk naar Engeland. Ook veel groentes worden tegenwoordig uit het buitenland geïmporteerd en per vliegtuig

en vrachtwagen in Nederland aangeleverd. Eten uit de regio en eten wat het seizoen biedt, is nu binnen de biologische en BD-landbouw nauwelijks nog aan de orde. Ook in Nederland zelf worden door een slechte samenwerking en het bestaan van twee merken (EKO en EKO/Demeter) veel extra kilometers gereden. De biologische en BD-landbouw zorgen bij het transport van hun producten voor een relatief hoge CO₂ uitstoot. De grondstoffen voor het biologische en BD-krachtvoer (de brokjes) komen steeds vaker uit verre landen. Veel komt er nu uit het vroegere Oostblok. Dit heeft tot gevolg dat de grond in die landen eigenlijk uitgeput wordt doordat de mest van de Nederlandse biologische en BD-veestapel niet naar die landen terug gaat. Het streven naar gesloten kringlopen voor voer en mest dat één van de grondslagen is van de biologische en BD-landbouw wordt in de praktijk niet gerealiseerd.

100% biologisch, 100% dynamisch?

De commercieel/normatieve stroming zorgt er ook voor dat de biologische en BD-consument een mooi beeld van deze vormen van landbouw krijgt voorgeschoteld, terwijl er weinig aandacht is voor de werkelijkheid achter het biologische en het BD-product. Mooie foto's in glossy bladen proberen de consument tot aankoop over te halen. Een paar voorbeelden: In het blad Smaakmakend wordt in een reportage over een BD-bedrijf vermeld dat de aardappelen bemest worden met biologische mest. Over het feit dat dit bedrijf ook mest uit de gangbare landbouw gebruikt, wordt niets gezegd. In het blad Biofood wordt door de directeur van Nederlands grootste biologische slageters gesteld dat er in de biologische landbouw geen mestoverschot is. In het geheel gezien klopt dit wel, maar doordat er geen goede verdeling van biologische mest plaatsvindt, zijn er steeds meer individuele biologische en

BD-bedrijven die met een mestoverschot te maken hebben.

In de informatiefolder over produceren zonder gentechnologie uitgebracht door Skal (de controle-organisatie voor biologische en BD-landbouw) staat te lezen dat producenten van krachtvoer (de brokjes) voor koeien nog een beperkt percentage gangbare grondstoffen (dus met kunstmest en bestrijdingsmiddelen geteeld) mogen gebruiken. In de praktijk is dit beperkte percentage echter vaak 60 á 70%.

Nu kunnen we 60 á 70% natuurlijk als veel of juist als weinig beschouwen, maar het lijkt me dat de meeste mensen 60 á 70% niet als een beperkte hoeveelheid ervaren.

Dit betekent dat ook biologische en BD-zuivelproducten een behoorlijk residu bestrijdingsmiddelen bevatten.

De reclameslogan die nu voor het Demetermerk gebruikt wordt (100% biologisch, 100% dynamisch) blijkt dus niet te kloppen. Juridisch gezien wel, maar feitelijk niet, gezien het gebruik van gangbare mest en gangbare grondstoffen in het krachtvoer.

Verder is het zo dat een boer die omschakelt naar biologische en BD-landbouw niet automatisch goed voor z'n dieren gaat zorgen, want dit hangt af van de instelling van de betrokken boer en deze is niet in regels vast te leggen. In de praktijk zijn er ook biologische en BD-veehouders die slecht voor hun dieren zorgen.

Hoe zal het verder gaan met de biologische en BD-landbouw?

Gaat het linksaf naar een volwaardige landbouw gezien vanuit de natuurlijk/menselijke stroming of gaat het rechtsaf naar een gangbare landbouw met een groen randje passend binnen de commercieel/normatieve stroming? De tijd zal het leren, maar op dit moment knippert heel duidelijk de rechter richtingaanwijzer. ■

Reactie van Leen Janmaat, voorzitter Demeter Voorwaarden Commissie

Balanceren

Het verhaal van Cees Over klinkt mij bekend in de oren. Het is overigens een constatering die niet alleen BD-boeren aangaat. Bedrijven die alleen vanwege het geld omschakelen, komen (gelukkig) weinig voor, in dat geval waren er meer dan 1.500 bedrijven bij Skal ingeschreven. Het verband tussen BD-landbouw en kleinschaligheid komt mij vreemd voor, een volwaardig BD-bedrijf begint bij ca. 100 ha waarbij het aantal dieren op het bedrijf, akker- en tuinbouw en natuur in evenwicht zijn. Probleem van veel BD-bedrijven is dat wat goed is voor bodem en dier niet altijd goed is voor de portemonnee. De huidige economie en prijsvorming vragen om een efficiënte inzet van productiemiddelen. Naast productie wil de BD-boer ook aandacht (blijven) geven aan verzorging van de omgeving. Produceren tegen relatief lage kostprijzen en het verzorgen van de omgeving en BD-aspecten vormt een veel gehoord spanningsveld. Dit spanningsveld wordt groter wanneer de Demeterproducten verdwijnen in een anonieme markt. De kansen voor het Demetermerk en dus ook voor de BD-bedrijven liggen in het herkenbaar maken van de producent achter het product. Vele kleine bedrijven hebben een directe relatie gezocht met de consumenten door rechtstreeks te leveren via boerenmarkten of abonnementen.

Wat ik mij zelf wel eens afvraag is waarom BD-boeren het vanzelfsprekend vin-

den dat consumenten zich in het bedrijf verplaatsen terwijl de BD-boer zelf geen enkele interesse heeft in de koper van zijn of haar product.

Wat verwachten Demeterconsumenten nu eigenlijk van een Demeter product?

Eerlijk gezegd verwacht ik niet dat een consument zich daadwerkelijk druk maakt over 100% biologische mest en insleep van ggo's via de mest van de buurman. Het is met name de gangbare sector die biologisch graag onder de loep neemt. In de zin van "Zie je nu wel dat biologisch niet kan, er wordt immers koper gebruikt in de fruitteelt en zwavel is ook slecht voor het milieu."

De BD-Vereniging heeft dagelijks te maken met het maatschappelijke krachtenveld en zal ook op prangende vragen antwoord moeten kunnen geven. Het appèl aan de producenten is om te vertellen wat zij meer doen naast het telen van wortelen en melken van koeien. Wat doe ik om mijn bodem gezond te houden en hoe houd ik mijn dieren gezond zonder kunstgrepen. En dat in een taal die de consument verstaat.

Het formuleren van richtlijnen en normen is nodig als vangnet waarmee is aangegeven dat de BD-boer of tuinder in ieder geval een aantal aspecten op het bedrijf heeft verzorgd. De Demeternormen zijn niets anders dan afspraken die we internationaal met elkaar vastleggen. Uiteraard voegt iedere ondernemer hier nog iets aan toe, het 'bedrijfstoeetje'. De kracht van het Demetermerk zal vooral moeten komen uit heldere communicatie over wat er wordt gedaan om kwaliteitsproducten te telen en het landschap te verrijken. Dit is mede de opgave van de Demeterpromotie, maar vooral ook van de Demeterproducent zelf.

Om koers te blijven houden, hebben intenties en normen elkaar nodig. Zonder BD-boeren die vanuit de principes te werk (blijven) gaan, wordt het Demetermerk een karikatuur. Laten we pal staan voor onze overtuiging! ■